

תמצית הש"ס

סיכומי גפ"ת קצרים וברורים ללומדי הדף היומי

גליון 19 ללומדי חבורת ש"ס | בבא מציעא ס"ח: - ע"ה. | אדר ב' ה'תשפ"ד

תמצית

להתענג בידיעת התורה

עיסקה

עיסקה עניינה הוא שאדם נותן לחבירו ממון או פירות או בעלי חיים וכדו', וחבירו מתעסק עמם, ויש מזה רווח, ושניהם חולקים ברווח, ואינא לקמן (ק"ד): שחצי ממה שנותן נעשה מלוה, וחייב המקבל באחריות של אונסים וזולא, והחצי השני הוא פקדון, וממילא נמצא שחלוקת הרווחים חצי חצי היא מדינא, שהרי חצי המלוה הוא של המקבל וחצי הפקדון הוא של הנותן, ונמצא שיש איסור ריבית במה שהמקבל מתעסק בחצי פקדון, שכיון שהוא לא מקבל על זה שכר, נמצא שמתעסק בשכר המתנת המעות של חצי ההלוואה, ובסוגיין יבאר אופן ההתר.

דין עיסקה - אסור לתת פירות או מעות לחנווני, ע"מ לקבל חצי מהרווחים, כיון שמתעסק בחצי פקדון של הנותן בשכר החצי מלוה, אא"כ נותן לו שכר על ההתעסקות, וכדלהלן.

ס"ח: כמה הוא שכרו - בברייתא יש בזה ג' שיטות כמה שכר צריך לתת למקבל העיסקה - לר"מ אין נ"מ בשיעור השכר ובלבד שיפסקו עמו שנותן לו זאת לשם שכר, ולר"י מספיק אפי' אם טבל עמו בציר ואכל עמו גרוגרת אחת כאחד מן השוק, וא"צ לפסוק שיהיה לשם שכר, ולרשב"י נותן לו שכרו משלם כפועל בטל, והיינו כמה היה מוכן לפחות משכר מלאכתו שהוא רגיל בה, כדי לעסוק במלאכה זו שהיא יותר קלה. ולתנא דמתני' שיעורו כפועל בטל של אותה מלאכה שממנה נתבטל. לשיטת רש"י היינו כשיטת רשב"י, אבל בתוס' פירשו כשיטת ר"מ שנותן לו כפועל שבטל ממלאכתו לגמרי (י"מ כמה אדם בטל היה מבקש עבור מלאכה זו, וי"מ כמה פועל היה מבקש כדי להבטל ממלאכתו לגמרי). ולגבי השבת אבידה מודים תוס' לפירוש רש"י, וכתבו דמ"מ לא נחשב שנטל שכר על השבת אבידה, כיון שהיה עוסק במלאכה אחרת ומפסידה מחמת האבידה, וכן לגבי נטילת שכר על דין פירוש התוס' כרש"י וכנ"ל).

צריכותא למעות ופירות - השמיענו התנא דין נותן לו שכרו כפועל בין בפירות ובין במעות, לומר שאפי' במעות שטרחה מרובה די שישלם כפועל בטל, ואפי' בפירות דלא נפיש טרחיה צריך לשלם כפועל בטל, ואין מספיק שיתן לו דבר מועט.

עיסקה בבעלי חיים

ביצים - לר"ש אין לתת ביצים כדי להושיב עליהם תרנגולים ולחלוק באפרוחים ושמים את הביצים, דכיון שבעל התרנגול מקבל עליו אחריות, נמצא שמגדל חצי של הנותן בשכר ההלוואה, ולר"ש

יש גורסים בברייתא מקרה נוסף שרגילים לתת את הולדות בשכר עמלו ומזונו, שלת"ק צריך לתת למקבל שכר זה, וילה"ס אם רשב"ג מודה בזה או לא. ולר"ח יש דין נוסף בברייתא, שאם הביא את הפירות לחצר המקבל מוסיף את שכר הבאת הפירות לשם עם שווי העיסקה.

ר"י ורבי יוסי בנו ורשב"ג כולם בשיטה אחת, ואין הלכה כדבריהם אלא כר"ש דנותן לו שכרו משלם, ודלא כר"ת דס"ל שהלכה כרשב"ג. תוס'.

שיעור חלוקת הרווחים המותרת בעיסקה

בני רב עיליש הוציאו עליהם שטר עיסקה שכתוב בו שיקבל חצי בשכר וחצי בהפסד, ואמר רבא שודאי רב עיליש לא היה גורם איסור עיסקה, אלא אם מקבל חצי שכר יקבל שני שלישי בהפסד, וא"כ אינו מלוה אלא שלישי, ומה שמקבל רווח משליש עד חצי הוא שכר על הטרחה בשני שלישי פקדון, ואם מקבל חצי הפסד יתן שני שלישי מהשכר ומה שמקבל יותר מחצי הוא שכר עמלו, ולא מהני טובל עמו בציר דהלכה כר"ש. לרש"י הדבר תלוי במקבל לקבוע בין ב' האפשרויות הנ"ל, וכתבו התוס' דשמא קבעו זמן מתי יברר המקבל דבר זה, או שרבא היה תמה על לשון השטר, ולר"ח ולרבינו משולם היה כתוב פלגא בשכר ובהפסד, ודקדק רבא שהפלגא לא הולך על ההפסד כי זה ריבית, אלא מקבל שני שלישי על ההפסד, שהרי כדי לקבל חצי הפסד צריך לתת שני שלישי מהרווח.

ס"ט. אם מועיל שכר שאינו ודאי - אם קצץ

שכל מה שתשביח הבהמה יותר משליש יהיה של המקבל, לשמואל אסור מפני שאם לא תשביח כך לא יקבל שכר, אלא צריך לתת לו דינר בשכרו, ולשיטת רב י"א שמותר בכל גוונא, וכתבו התוס' דהכא שרי אף לרב דאוסר צד אחד בריבית, ואף דגם ר"י אוסר אם צד ההתר אינו תלוי בידם, דשאני הכא שמותר שלישי הוא דבר מצוי. וי"א שאינו מותר אלא כשיש לו בהמות שלו, ומשום שאינו מוסיף טירחא להאכיל עוד בהמה (גביל לתורא גביל לתורא), ולטעם זה אינו מספיק מה שטורח גם בפלגא מלוה שלו, שהרי בבהמה של שותפין א"צ להאכילה כל יום. תוס'.

חילוק בין עיסקה לשותפות

ר"א מהגרונאי נתן למקבל העיסקה את ראש הבהמה בשכרו, כדי שלא יהיה ריבית, והציע המקבל בגלל אשתו לתת חצי ממעות הבהמה (שהיתה סבורה שכשיהיו שותפין יתן לו יותר, משום שטורח בחלקו בלא לקבל שכר. תוס'). ולא נתן לו ר"א מהגרונאי

צריך לתת שכרו משלם, ולר"י אם הביצים המוזרות שאינם קולטות אפרוח (ומותרות באכילה כמבואר בחולין ס"ד): הם של המקבל מותר, וכתבו התוס' שאף אם לא היו ביצים מוזרות מותר כיון שהם מצויים. ואם בעלת התרנגול מקבלת בשכרה ב' אפרוחים לשנה מותר, והיינו בלשון שכירות, שאין אחריות הביצים על בעלת התרנגולת, אבל בלשון חלוקה נחלקו בזה, ור"ש אוסר.

עזים ורחלים - אם כל הגיזה וחלב של

המקבל מותר לכו"ע, ואם אין נוטל המקבל אלא נסיוני מי פסולת החלב ותותרי צמר הנושר ע"י שטיפה ומריטה, לת"ק אסור, דס"ל כרשב"י דבעינן שכרו משלם, ולרבי יוסי ברבי יהודה מותר, דס"ל כאביו ר"י, שמספיק טבל עמו בציר וכו'.

עגלים וסייחים וכדו' - אין לתת עגלים

וסייחים ששמו את דמיהם ומקבל על עצמו חצי בשכר ובהפסד, וכן בשאר בעלי חיים שאינם עושים מלאכה ואוכלים, אא"כ נותן לו שכר עמלו ומזונו, וא"צ לתת שכרו כפועל בטל שהרי אינו בטל אלא רגע אחד כדי להאכילה ולהשקותה (משא"כ חנווני שכל עסקו בכך). תוס'.

מותר לקבל עגלים וסייחים בלי שומא, שאינו מקבל אחריות, ומגדלם עד שיגדלו שלישי, וחמור עד שתוכל לטעון משאות. וכתבו התוס' שהחידוש בדין זה הוא שכשלא שמו בתחילה בסתמא אינו מקבל אחריות, (ושמים אותם רק בסוף כדי לשער כמה השביחו), ואם שמין בתחילה בסתמא מקבל עליו אחריות.

פרה וחמור - בעלי חיים שעושים ואוכלים כגון

פרה וחמור גדולים שראויים למלאכה, וכל המלאכה של המקבל מותר לתת אותם בעיסקה ולחלוק בשכר בשבח ובולדות. (ס"ט:).

שכר כתף - אם נהגו באותו מקום בעיסקה של

עגלים וסייחים לתת מעות עבור נשיאתם, צריך לתת למקבל שכר זה, ולרשב"ג אם נתן לו עגל עם אמו או סייח עם אמו מותר מפני שאין טורח להוציאו כיון שנמשך אחר אמו, וא"צ לתת שכר עמלו ומזונו כי אמו עושה מלאכה, ואפי' במקום שרגילים לתת שכר כתף כשמקבלם לבדם, מותר משום שמקבל בשכרו גללים, והיינו בשכר עמלו, אבל מזונו צריך לתת. תוס'. ולת"ק אסור דגללים אפקורי מפקר להו.

בשכרו כלום אלא חילקו ביניהם גם את הראש, ואף שהאריס טרח עבורו להכניס ולהוציא, מפני שאריס משתעבד להביא מרעה לבהמה. ולענין מזון שניהם משלמים כדרך שותפין.

כמה זמן המקבל צריך לטפל בבהמה- לסומכוס צריך לטפל באתונות י"ח חודש, ובגודרות בהמה דקה כ"ד חודש, ואם בא המקבל לחלוק באמצע הזמן חבירו מעכב עליו, מפני שאינו דומה שנה הראשונה לשניה י"מ שמזונות השנה השניה מרובים משל ראשונה, ולכן יכול הנותן לעכב, וי"מ משום שהטיפול של השנה הראשונה קשה יותר, ויכול המקבל לעכב.

כמה זמן המקבל צריך לטפל בוולדות- ל' יום בבהמה דקה, (ולרבי יוסי ג' חודשים מפני ששיניה דקות והיא צריכה את אימה ואדם הרגיל בכך) ובגסה נ' יום כשיעור שהישראל מטפל בבכור לפני נתינתו לכהן, ואם הנותן רוצה שימשיך לטפל בוולדות שחצי מהם של המקבל, נוטל עוד חצי מהחצי השני בשכרו וא"צ לתת לו שכר עמלו ומזונו, כיון שחצי הולדות הם שלו לא בתורת מלוה, ולעצמו הוא טורח, ולא מחזי כריבית. ואמנם אין המקבל יכול לשום את הולדות בעצמו, ובמקום שרגילים לגדל את הולדות יותר אינו נוטל כלום משל חבירו.

ס"ט: חלוקת שותפות- אין שותף יכול לחלוק בלא דעת שותפו בדבר שיש בו טובים יותר וטובים פחות, כגון יין, או מטבעות שחלקם טבי וחלקם תקולי טבי משקלם קל ויוצאים יותר בהוצאה, ותקולי משקלם רב יותר והם חביבים למי ששוקל כנגדם. אבל אם המטבעות שוות כמאן דפליגי דמי.

צריך הדיין להודיע טעם פסיקתו משום והייתם נקיים, והיינו כשיש לו פתחון פה לחושדו, אבל בעלמא א"צ להודיע הטעם, וי"א שאם דנים ע"י כפיה צריך להודיע בכל גוונא. תוס'.

כמה כללים ודינים בהלכות ריבית

החילוק בין הלואה לשכירות- רב חמא היה משכיר מעותיו בלשון שכירות מפני שהיה סבור שאין חילוק בין כלי למעות והיה מקבל אחריות אונסים. תוס'. והפסיד רב חמא את מעותיו שהמלוין בריבית נכסיהן מתמוטטין, מפני שיש חילוק בין כלי למעות, דכלי חוזר בעין ואין אחריות על השוכר אם נאנס או נשבר מחמת מלאכה, ועוד דניכר שנפחת מחמת המלאכה, אבל מעות אינם חוזרים בעין שהרי מוציאם, וחייב באחריות, ואסור אפי' בלשון שכירות, ואפי' החזירם בעין לא ניכר שנפחתה, וא"כ השכירות היא ריבית. והקשו התוס' שלפי זה דבר שאינו נפחת (טבעת וכדו') אסור להשכיר, עוד הקשו א"כ איך מותר להשכיר מעות כדי

להתראות או להתלמד, וריב"ן לא גורס "וידיע פחתיה", ולכן פירשו התוס' שבכלי אף אם נותן לו רשות להוציא ולהחזיר אחר, השכר הוא עבור הפחת אם יחזירו בעין, אבל במעות משכרים ע"מ להוציאם ולא משלם עבור הפחת.

ריבית שאינה מלוה למלוה- מותר לתת מעות לחבירו כדי שילווה מעות לאדם שלישי, דלא אסרה תורה אלא ריבית מלוה למלוה. וכן מותר לתת לחבירו מעות בשביל שיאמר לאדם שלישי להלוות לנותן, דשכר אמירתו הוא נוטל.

דיני עיסקה בבעלי חיים שעושים ואוכלים, וחלוקת הוולדות בעיסקה, ושכר כתף בעגל עם אמו לרשב"ג, נתבארו לעיל.

מתי חוכר יכול לקבל מעות מבעה"ב ולהוסיף לו על שכרו- השוכר שדה מחבירו תמורת י' כור חיטים לשנה, מותר לבקש מהבעלים מאתים זוז לצורך השדה לזבל לקצור לזרוע ולחרוש, ולהוסיף על שכרו עוד ב' כורים לשנה, ואין בזה משום ריבית, מפני שנחשב שחוכר ממנו שדה משובחת יותר. אבל בחנות או בספינה ורוצה מעות כדי לקנות פירות למכור בחנות או להוליך בספינה אסור מפני שאין כאן שבח בגוף החנות או הספינה, והוי שכר המעות, ואם נוטל המעות בשביל ליפות ולהשביח את גוף החנות או הספינה מותר.

אם מותר לשוכר ספינה לקבל אחריות על אונסים- לרב מותר למי ששוכר ספינה לקבל על עצמו אחריות אונסיה, וטענו לו רב כהנא ורב אסי שכיון שמקבל אחריות אסור לקבל שכירות דמחמת האחריות הוי מלוה ושכרה הוא ריבית, ואמר רב ששת שטעמו של רב הוא מפני ששינוי שמי ששם פרה לחבירו מותר לתת שכרה, משום שלא עשאה דמים מחיים שאם תוזל יוכל להחזירה בעין אלא לאחר מיתה אם תמות או תישבר, וכיון שלא קיבל אחריות זולא לא הוי הלואה, וא"כ גם בספינה כיון שלא קיבל אחריות זולא לא הוי הלואה אף שקיבל אחריות אם תישבר, וכן פסק רב פפא להלכה, ועל פי זה נהגו לשלם את השכירות בשעת משיכה, אע"פ שאם נשברה משלם את שוויה.

ע: אם הוי ריבית כשהאחריות על המקבל- שמואל היה משכיר סיר של יתומים, והיה שוקלו בלקיחה ובהחזרה, והיו משלמים גם שכירות וגם פחת. ואמר רב נחמן שאין ללמוד מזה כרב ענן להתיר ריבית ליתומים דאטו מפני שהם יתומים צריכים ללכת אחר אביהם לבית הקברות, (וכתבו התוס' דהו"מ למיפרך דאינו מותר שהרי הלואה אינו יתום, אך י"ל דס"ל שאין הלואה עובר איסור כשהמלוה אינו עובר), ומה שעשה שמואל זה מותר לעשות גם בגדולים, כיון שאף שמשלמים על מה שנפחת ממשקל הנחושת,

אינם משלמים על מה שנפחת שווי הנחושת שנשארה.

אף אם אחריות הזולא על הנותן הוי ריבית אם האחריות על המקבל- התוס' הוכיחו מדין זה שאם גם האחריות על הפחת היא על המקבל, אע"פ שאינו מקבל אחריות אלא משעת שבירה אסור, ואינו מועיל שהנותן מקבל עליו זולא ויוקרא. ולפי זה מה שהתירו בספינה שהמקבל יקבל אחריו על הספינה, הטעם הוא מפני שלא משלם למשכיר את מה שספינת העץ נפחתה ע"י המים. ודלא כריב"ן שמתיר עיסקה קרוב לשכר ורחוק להפסד אם מקבל על עצמו יוקרא וזולא, ומה שמצינו (ס"ד) שמותר כשמקבל יוקרא וזולא היינו דווקא במכר גמור.

ריבית במעות של יתומים- (עיין בדין הקודם בדברי רב ענן ורב נחמן). מעות של יתומים מותר להלוותם קרוב לשכר ורחוק להפסד והיינו לתת את המעות בעיסקה ולתת ליתומים חצי מהרווחים, ואם יהיה הפסדים לא יפסידו היתומים, שאף שבדיקוני (יתומים גדולים שנתמלא זקנם) אסור, הכא שרי דאינו אלא אבק ריבית ומדרבנן אסור, ולא גזרו ביתומים כדי שלא יכלו מעותיהם. ואמר רב יוסף שכך יש לנהוג במעות יתומים, שיתנו אותם בעיסקה קרוב לשכר ורחוק להפסד, לאדם שיש לו גרוטאות זהב שאין דרך להפקידם, ויהיה ממה לגבות (אבל כלים שמא פקדון הם, ויקח אותם הבעלים ע"י נתינת סימן), ולרב אשי יתנו לאדם שאין ערעור על קרקעותיו, ושומע לדין התורה, ולא נידוהו חכמים, ויעשו את העיסקה בפני בי"ד שיש להם כח להפקיר נכסיו, ולהתנות שיהיה קרוב לשכר ורחוק להפסד.

כתבו התוס' שאין כוונת הגמ' שכלים יכולים להוציאם מיד המחזיק בהם ע"י נתינת סימן, שהרי יכול לטעון שהוא קנה אותם, (ואם החשש שהוא שהמחזיק יודה, א"כ בגרוטאות ג"כ אם יודה יוציא מידו), ואין לומר שכוונת הגמ' שיטען כך אחר מיתת המחזיק, דנטעון ליתומים לקוח, דאל"כ לא שבקת חיי לכל בני עשירים על כלים שאין רגילות להשתמש בהם, אלא כוונת הגמ' שחוששים שיבואו עדים ויעידו שהפקיד כלים עם סימנים, ויוציאום מיד המחזיק, וזה אין לחוש בגרוטאות, שכיון שאין בהם סימנים אין כאן עדות.

קרוב לשכר ורחוק להפסד רשע, קרוב להפסד ורחוק לשכר חסיד, קרוב לזה ולזה או רחוק לזה ולזה, זו היא מידת כל אדם.

צאן ברזל

צאן ברזל היינו עיסקא שכל האחריות היא על המקבל, ונותן לו מעות בסיום העיסקא, וחולקים ברווח.

ע: איסור ריבית בצאן ברזל- אין מקבלים צאן ברזל מישראל מפני שהוא ריבית, אבל מקבלים צאן ברזל מן הנכרים.

אם האיסור ריבית בצאן ברזל הוא מדאורייתא או מדרבנן- כתב רש"י שאף שאם עיסקא אסורה כ"ש בזה שהאחריות כולה על המקבל, נקט לאשמעינן שבנכרי מותר, וכתבו התוס' שלפי זה אין האיסור אלא מדרבנן מפני שהוא קרוב לשכר ורחוק להפסד. ור"ת

מפרש דאירי שפסק דמים על הצאן ועל הרווח, וצריך לתת לו סכום קצוב בכל שנה, והוי ריבית קצובה.

חיוב בכורה בצאן ברזל - המקבל צאן ברזל מן הנכרים, הוולדות פטורים מן הבכורה, לא מיבעיא שאם הצאן ברזל ילדה בכור שאינו קדוש שהרי האמא של נכרי, אלא אף אם הוולדות שהם מהחצי ששייך לישראל ילדו בכור, ג"כ פטור מן הבכורה. הגמ' רוצה להוכיח מכאן שצאן ברזל נמצא ברשות הנותן שאם הם באחריות המקבל למה פטורים מבכורה (ולתוס' הקושיא דאם יש כאן ריבית דאורייתא, א"כ יצא מרשות הבעלים לגמרי, ואמאי פטור מבכורה), אביי מעמיד באופן שלא קיבל המקבל אונסא וזולא, ורבא דוחה שא"כ זה לא נחשב צאן ברזל שהרי הם פוחתים אצלו, ועוד דא"כ ליפלוג ולייתינן בדידה וכו', ועל כן אומר רבא שאע"פ שצאן ברזל הוא ברשות המקבל פטור מבכורה כיון שיד נכרי באמצע, שאם יתבע את מעותיו ולא יתן לו יתפוס את בהמותיו, ואם לא מצא יתפוס את הוולדות המגיעות לחלקו של ישראל. וכתבו התוס' שאף שבהמת ארנוא חייבת בבכורה אם הישראל יכול לסלק בזווי, והכא נמי יכול לסלקו בזווי, שאני הכא שמתחילה היא של עכו"ם וכיון שיכול לגבותה לא יצאה מרשותו לגמרי, אבל בארנוא שמתחילה היא של ישראל לא יצאה מרשותו אם יכול לסלקו בזווי.

ריבית בנכרי - מבואר במתני' שמותר ללוות מגוי ולהלוות לו בריבית, וכן בגר תושב. והנה כתיב "מרבח הוננו בנשך ומרבית לחונן דלים יקבצנו" והיינו כגון שבור מלכא שיטול ממנו את הממון כדי לתת לאותו לעכו"ם שהם דלים מן המצוות, ואמר רב הונא שהחידוש בזה הוא בישראל המלוה לעכו"ם שגם זה יורד לטמיון, ומבואר שאסור להלוות לעכו"ם בריבית. וע"כ צ"ל דמתני' איירי בכדי חייו אבל יותר מזה אסור מדרבנן דילמא אתי למיסרך, או דאיירי בת"ח שאין לחוש שילמוד ממעשיו. (ומהא דכתיב "לנכרי תשיך" אין ראייה שמותר להלוות לו בריבית, דשמא בא לאיסור עשה להלוות לישראל בריבית). ולל"ב כוונת רב הונא שיש להקדים הלואה לישראל להלואה לנכרי, אפי' אם הנכרי נותן ריבית וישראל בחינם, (ועני קודם לעשיר, ועניין קרובים ממשפחתך קודמים לעניי עירך דכתיב "עמך" הקרובים לך, ועניי עירך קודמים לעניי עיר אחרת דהווי עמך טפי).

ריבית בנכרי בזמננו - כתבו התוס' דמה שנהגו להלוות לנכרי בריבית, או משום דקיימא לן כלישנא בתרא. או משום שבזמננו שיש עלינו מס מלך ושרים הכל נחשב כדי חיינו, או דכיון שאנו שרויים בין העכו"ם וצריכים להשתכר מהם, א"כ אין לאסור ריבית כדי שלא ללמוד ממעשיהם יותר משאר מו"מ עמהם. עוד דנים התוס' אם בני נח מזהירים על הריבית כמו על גזל או שאינם מוזהרים.

ע"א. גנות המלוה בריבית - אדם שקראו לו רשע יורד לחייו מתקוטט עמו כאילו הכהו וכאילו

בא להורגו, (וי"א שרשאי לרדת לאומנותו ולמעט מזונותיו, ורש"י חולק על זה, ובתוס' הביאו בשם ר' צדוק גאון שמותר לשרוף שליש תבואתו, וכתבו שהוא תימה גדול). ואילו המלוה בריבית מביא לבלר וכו' וכותבין וחותמין שהוא כפר באלוקי ישראל שהלוה ישראל בריבית.

עונש המלוה בריבית - כל המלוה בריבית נכסיו מתמוטטים, ומי שאינו מלוה בריבית אף אם נכסיו מתמוטטים כמו שמצינו שגם צדיקים גמורים נכסיהם מתמוטטים. תוס'. עולים, שאין הצדיק מתמוטט לעולם, אבל המלוה בריבית ימוט לעולם.

עבד עברי בגר - כתיב "וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך וכו' וכי תשיג יד גר ותושב עמך, ומך אחיך עמו, ונמכר לגר תושב עמך, או לעקר משפחת גר", בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית וכו' עד שמוכר עצמו שנה' ונמכר לך, ולא לך אלא לגר, ולא לגר צדק אלא לגר תושב, "משפחת גר" זה הנכרי, "עקר משפחת גר" הנמכר לעבודת כוכבים עצמה של עכו"ם. תוס'. והנה גר אף שאינו נקנה בעבד עברי דלא שייך בו "ושב אל משפחתו", מ"מ גר יכול לקנות עבד עברי, ואמנם אין מורישו לבניו, כמו שנכרי אין מוריש עבד עברי לבניו, (וכן נרצע אין מורשים אותו).

איסורים באשה משום קלקול - אשה אינה קונה עבד עברי דלאו אורח ארעא, ובברייתא אחרת מבואר שאשה קונה שפחה ולרשב"ג אף עבד, והגמ' מעמידה את הברייתא הזו בעבד כנעני שהוא פרוץ והאשה מפחדת להפקיר עצמה בפניו, אבל בעברי לא שאם יקלקלו לא יפרסם את הדבר. (וכן אסורה לגדל כלב לרש"י שמא תקלקל עמו, ולתוס' לא נחשדו ישראל בזה ואין בזה איסור יחוד, אלא לזות שפתים בעלמא, מפני שאם יהיה נסרך אחריה תזרוק לו אומצא, וכן אסורה להכניס לביתה בר בי רב).

ריבית בגר תושב - גר תושב שקיבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים ואוכל נבילות יש מצוה להחיותו, אבל אין בו איסור ריבית.

ע"א: ריבית בערב - ישראל שלוח מישראל בריבית עובר בלא תעשה "לא תשימוך" וכן הלוח והמלוה והעדים. ואם ישראל לוח מנכרי בריבית, אסור לישראל להיות ערב על הלואה זו, כיון שבדיני הנכרים המלוה גובה מהערב וכאילו הערב לוח מהנכרי וחזר והלוה לישראל, ואם קיבל עליו הנכרי שלא לגבות תחילה מהערב כישראל, מותר להיות ערב על הלואה זו דבזה לא נחשב שלוח מתחילה מהישראל, אלא רק בשעה שפרע לנכרי. וכתבו התוס' (בסוף העמוד) שמותר לישראל להיות ערב לישראל עבור נכרי, כיון שהישראל תובע מהלוה תחילה, ואם הנכרי לא יפרע לא נעשה לוח אלא בשעה זו, ויכול לפרוע את הקרן והריבית.

ישראל המלוה מעות שלוה מנכרי

בריבית או איפכא

ישראל שלוח מעות מנכרי בריבית אסור לו להלוותם לישראל אחר בריבית לפני שפרעם לנכרי. וכתבו התוס' שדבר זה אסור לא רק כשפורע את הריבית לישראל, אלא אף אם פורע לעכו"ם אסור, דהוי כנותן למלוה עצמו מדין ערב. ואם נתן הישראל את המעות בשליחות הנכרי אסור דאין שליחות לנכרי וממילא לא זכה במעות עבור הנכרי, ולכן אין השני חייב לנכרי כלום, וכשנותן לנכרי ריבית הרי הוא פורע את חוב הישראל הראשון, ואסור דהוי כנותן לישראל עצמו. תוס'. (ועיין לקמן דעת רב אשי ורבינא). אבל אם אמר הנכרי ללוה הנחם ע"ג קרקע והיפטר והישראל השני נטלם מהקרקע מותר, וכתבו התוס' שאף אם לא הפקיר את המעות שהניח, וא"כ כשנטלם נטל מעות של הראשון, מ"מ כיון שהעכו"ם פטר את הראשון מהחוב, א"כ אינו פורע עבור הראשון ושרי (אבל בלא הנחה ע"ג קרקע אסור אע"פ שהעכו"ם פטרו מהחוב, דכיון שקיבל המעות מיד ישראל נראה כנותן לו ריבית) תוס'. וכן אם לקח הנכרי מיד הלוח ונתן ליד הישראל השני מותר, (וקמ"ל דלא אמרינן דאדעתא דישאל עביד והיה הנכרי שלוחו ונחמיר מדרבנן לאסור), וזה מותר אף אם פורע לישראל בשביל הנכרי. תוס'.

נכרי שלוח מעות מישראל בריבית מותר לנכרי להלוותם לישראל בריבית, אבל אם הלוח הנכרי את המעות עבור הישראל אסור, ואיסור זה הוא חומרא דרבנן, דמדאורייתא אין שליחות לנכרי. וכתבו התוס' דלא אמרינן שהישראל השני הוא שליח של הראשון לקבלת החוב מהנכרי, כיון שאין שליחות לנכרי (וצריך שיהיה הזוכה שלוחו של בעל הממון. אחרונים). עוד כתבו התוס' שמדברי רש"י ור"ח משמע שגם למסקנה הדבר אסור מדרבנן, אבל תוס' עצמם סוברים שאין איסור אלא בקיבל המעות מן הנכרי ונתנם לחבירו.

ריבית במעות של ישראל שהם אצל עכו"ם או איפכא - מעות של ישראל אפי' הם אצל נכרי שהוא אפוסטרופוס או סנטר, אסור ללוותם בריבית, אבל אם הם מופקדים אצלו מותר כיון שהם באחריות הנכרי. ומעות של נכרי שהם אצל ישראל באפוסטרופוס או סנטר מותר ללוותם בריבית, והם מופקדים אצלו ובאחריותו אסור. ור"ת התיר לישראל לשלוח לישראל אחר משכון ע"י עכו"ם או עבד, ולתת את ההלואה לישראל ולומר לו שהוא מלוה לו בשביל הנכרי, אם אינו סומך אלא על המשכון, שהרי הלוח אין לו תביעה על המלוה על המשכון שהרי קיבלו מן העכו"ם.

אם יש מקרים שיש שליחות לנכרי - י"א בשם רב אשי דיש שליחות לנכרי בכל התורה, ורק בתרומה אין שליחות לנכרי, וברותא היא שהרי מתרומה לומדים דין שליחות לכל התורה. וי"א בשמו שנכרי לא יכול להיות שליח לישראל, אבל ישראל לנכרי יכול להעשות שליח, וברותא היא שהרי כתיב "אתם גם אתם" שגם המשלח וגם השליח צריכים להיות בני ברית.

אם יש זכיה לנכרי - לרבינא יש לנכרי זכיה מדרבנן כמו לקטן (ולכן מותר לישראל ללוות מעות שרוצה ישראל להחזירם לנכרי והוא זוכה את המעות לנכרי), והגמ' דוחה שרק לקטן תיקנו זכיה משום דאתי לכלל שליחות, משא"כ עכו"ם דלא אתי לכלל שליחות.

ע"ב. ריבית בנכרי שנתגייר - ישראל שלוה מנכרי בריבית ונתגייר הנכרי, וזקף את הריבית במלוה שחישב את הריבית וזקף הכל יחד במלוה, וכתב לו שטר עליהם, אם עשה כך לפני שנתגייר מותר להחזיר לו את הריבית דמשעת זקיפה הוי כגבוי, ואם נתגייר ואח"כ זקפה במלוה אסור לגבות את הריבית, ואת הקרן מותר. ואם הנכרי לוח מישאל בריבית ונתגייר, אם זקף את הריבית במלוה לפני שנתגייר מותר לגבות את הריבית, ואם זקפה במלוה אחרי שנתגייר לרבנן גובה את הקרן ולא את הריבית, ולרבי יוסי אף גובה את הריבית, כדי שלא יאמרו שנתגייר בשביל הריבית, והלכה כרבי יוסי.

כמה דינים בשטרות שאינם כדין

שטר שכתוב בו ריבית פלוני לוח מפלוני מנה בריבית כך וכך לזמן פלוני לרבנן גובה את הקרן ולא את הריבית, ולא קונסים. והקשו התוס' למה השטר לא נפסל מחמת שעברו על "לא תשימונ", שהרי עברין נפסל אף שאכל נבילות להכעיס, ולא משמע דאיירי כשהעדים לא יודעים שיש כאן ריבית, ואפי' אם ניכר הריבית אינם יכולים לטעון שידעו שבי"ד לא יגבו את הריבית ולכן אינם פסולים, שהרי האיסור הוא כבר משעת כתיבה. ותי' התוס' דאיירי בריבית דרבנן, ולא נפסלו כיון שאין מרוויחים כלום, אי נמי אף בדאורייתא יש להכשירם משום שסבורים שהעדים לא עוברים על איסור ריבית. ולר"מ אינו גובה אף את הקרן, דקנסין התירא מקמי איסורא. ואין הלכה כר"מ, דהלכה כר"מ בגזרותיו ולא בקנסותיו. תוס'. שיטת ריב"ם שאינו גובה ממשעבדי אבל מבני חרי גובה על פי השטר, (ומ"מ קורעים אותו דאסור להשהותו), אבל התוס' כתבו שאינו גובה בו כלל, ואפי' אם יש עדים אחרים על המלוה, או שהחייב מודה, אינו גובה כלל.

שטרי חוב המוקדמים לזמן ההלואה פסולים שמא יטרוף לקוחות מהזמן שכתוב בו, ושטר הלקוחות קודם להלואה. לר"ל היינו כר"מ דקניס התירא אטו איסורא, אבל לרבנן כשרים, ואע"ג שעשו איסור ונפסלו, כתבו התוס' (ד"ה שטר, בסופו) דאיירי שיש עדים שהיו אנוסים מחמת נפשות, או שאומרים שטעו. ולר"ח אף לרבנן הכא פסולים ואינו גובה מזמן ההלואה בפועל, גזירה שמא יגבה מהזמן הכתוב בשטר שיש שאינם מדקדקים בזמן ההלואה לומר שהשטר מוקדם והמקח קדם להלואה.

מכירה לא אמיתית, אם דין המעות ששילם כמלוה בשטר או כמלוה ע"פ - מעשה באדם שאכל פירות שדה ג' שנים במשכנתא, ואמר לו המלוה שאם לא יסכים למוכרה לו יטמין את שטר המשכנתא ויטען לקוחה היא בידי ואבד שטר המכירה ויש לי חזקה ג' שנים שאחרי ג' שנים אין הקונה נזהר בשטר המכירה, והלך הלוה והקנה את הכרם במתנה בעדים לבנו הקטן כדי שמה שמוכר אח"כ לא יחול, ויוכיח זאת ע"י שטר המתנה, ואח"כ מכרה למלוה, שזה ודאי שהמכר לא חל, אלא שיש לדון אם המעות שתובע

הלוקח שהרי מכר לו שדה שאינה שלו וקיבל מעות וכתב לו אחריות דינם כמלוה בשטר או כמלוה על פה, ונ"מ אם גובה ממשעבדי.

ע"ב: אביי מוכיח שגובה ממשעבדי ממה שמודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו וגובה מנכסים משועבדים, והכא נמי מודה במכירה באחריות, ואף שהשטר בטל לענין המכירה, אינו בטל לגבי האחריות, וכתבו התוס' שהראיה היא שהרי נאמן לומר פרעתי כיון שלא ניתן ליכתב, וא"כ אין השטר מועיל אלא ע"פ הודאתו, כמו במודה בשטר שכתבו.

ורבא דוחה דשאני הכא שלא ניתן ליכתב כיון שנתנו במתנה, ובע"כ כתבו. אבל שטר חוב מוקדם אין לפוסלו מטעם שלא ניתן ליכתב, כיון שניתן ליכתב מזמן ההלואה. ומה שמצינו שהמוכר שדה גזולה באחריות גובה את הקרן מנכסים משועבדים ואת השבח מנכסים בני חורין, התם כוונתו לפייס את הנגזל כדי שלא יקראוהו גזלן וי"א כדי לעמוד בנאמנותו, אבל כאן לא כתב את השטר אלא כדי להבריא ממנו את הקרקע.

פסיקה על הפירות

איסור פסיקה - אסור לשלם מראש עבור פירות ולפסוק שיתן לו אח"כ את הפירות, ואם כבר יצא השער מותר לפסוק.

איזה שער מתיר פסיקה - יצא השער היינו כשהפירות נמכרים בדורמוס איטליז רב וגדול, וכ"ש בשער של חיטים דאכלבי וארבי כשנפתחים האוצרות והספינות מביאות סחורה, אבל שוק של עיירות קטנות לא נחשב יצא השער.

מה הדין כשיש ב' שערים שונים - אם תבואה חדשה נמכרת בזול יותר מהישנה, אין פוסקין על החדשה, כיון שיקבלה ממנו כשתהיה ישנה ותתייבש כל צרכה. ואם התבואה נמכרת בזול יותר ללקוטות סתם תבואת לקוטות אינה יפה, לפי שמלקטים מכמה שדות ומערבים שיפון עם חיטים אין פוסקין, עד שיצא השער בשוה ללוקט ולמוכר, אבל ללקוטות עצמם פוסקים לפי שער הלקוטות מפני שיכול ללוות מלקוט אחר אבל מה שיכול לקנות מלקוט אחר אינו סיבה להתיר פסיקה. תוס'. אבל בעה"ב זילא מילתא לקנות מלקוט, ואב"א בעה"ב אינו קונה מלקוט כי הלוקח רצה פירות טובים.

פסיקה בדרך הלוואה - מסקנת הגמ' שלווים על שער שבשוק. י"מ הלואת ממון שאם לא יפרע לו ישלם לו פירות כפי שער של זמן ההלואה, וטעם האיסור להו"א משום שזה דרך הלוואה. וי"מ שלווים סאה בסאה על שער שבשוק, וכתבו התוס' דאיירי שיש ללוה מעות או שיש לו מעט, והקשו למה צריך שיצא השער, והרי יכול לקנות אף ביותר מהשער.

ע"ג. תשלום במקום אחד לפי מחירו במקום אחר -

המוליך חבילה ובא חבירו ורוצה לשלם לו לפי מקום היוקר, אם האחריות בדרך על המוכר מותר, שאין כאן הלוואה עד שתימכר ביוקר, וכתבו התוס' שצריך לשלם לו שכר עמלו ומזונו, כדי שהטירחא לא תהיה ריבית, והחידוש הוא בסיפא. ואם האחריות על הלוקח אסור מפני שיש כאן הלוואה, ומחזיר לו יותר בריבית.

המוליך פירות ובא חבירו ואמר שישלם לו על פירות אלו פירות במקום היוקר, מותר רק אם יש לו פירות במקום היוקר דמהשתא הם ברשותו, ואע"פ שלא משך החשיבו רבנן שהפירות ברשותו, להתיר סאה בסאה שאינו ריבית קצוצה אלא אבק ריבית דרבנן, אבל אם אין לו אסור דנתן לו פירות יקרים יותר בשכר המתנת מעות.

חמרים - מותר לחמרים לקבל תשלום במקום היוקר ולשלם לזמן פלוני כשער הנמכר במקום הזול, מפני שע"י המעות מגלים להם את השער שבעלי הבתים של מקום הזול מכירים אותם ע"י המעות הללו ונותנים להם בהקפה, ומשתכרים בזה, ונח להם לטרוח אפי' אם לא היה המתנת מעות, ור"ח פירש שבעלי הבתים היו מגלים להם אם היה חוזר ומתייקר המחיר. וי"א מפני שמוזילים להם כששומעים שאינם משתכרים בה, ונ"מ בתגר חדש שמגלים להם השער, אבל אין מאמינים לו למכור לו בזול. ואדם חשוב עליו להחמיר ולא לקבל לפי שער הזול ממש. ואין ההתר הנ"ל אלא התבואה ולא בגרוטאות בשאר פרגמטיא, דתבואה שכיח ושייכים הטעמים הנ"ל, משא"כ שאר דברים.

על מי האחריות בחמרים - שיטת רש"י שההתר הוא אפי' אם האחריות בהליכה ובחזרה היא על החמרים, אבל התוס' כתבו שאם האחריות בחזרה היא על החמרים יש בזה ריבית, כמבואר (ס"ה). בטרשא דרב חמא, וכאן יש לאסור יותר מפני שגם מעות של אחרים היו מועילים להם, וא"כ הוי הלוואה בריבית. ועל כן פירשו התוס' שהאחריות בחזרה היתה על המוכרים, והיו משתכרים באיזה סחורה בהליכה ממקום היוקר למקום הזול. ואם נותנים להם שכר עמלם פשיטא שמוותר, ולר"ח היה נותן להם שכירות החמרים, אבל לא שכר עמלם.

פרדיסא (אם מותר לקנות בזול יין שעתיד להיות) וקונה את היין כשהענבים בוסר או סומדר ולא הגיעו לביכור - לרב אסור כיון שמשלם מחיר זול יותר ממה שיעלה אח"כ היין וההזולה היא בגלל הקדמת המעות, ולשמואל מותר כיון שיתכן שהיין יתקלקל ויפסיד הכל, ולא מיחזי כאגר נטר, ומודה רב בתורי דנפיש פסדיהו לרש"י הכונה במקום שחורשים בשוורים שמצוי הפסד, ור"ח גורס בתוורי והיינו שמוכר וולדות עדרו, ורב מתיר כיון שמצוי הרבה שמפילות יותר ממה שמצוי קלקול בכרם.

באיזה אופן מותר להלוות חיטים לאריס והאריס מחזיר תבואה חדשה בימות הגורן - שמואל התיר באופן שבעל השדה יסייע בחרישה ובקצירה ויקנה בגוף הקרקע, דבלא זה אסור דהוי הלוואת סאה בסאה. ור"ח פירש דאיירי בזמורות שהלוקח משלם עליהם יותר ממחירים עכשיו שעדיין הם קטנים, ולכן צריך להפוך בקרקע.

באיזה אופן מותר לשלם יותר כשמשלם מאוחר - רבא התיר באופן שממשיכים לעשות איזה מלאכה, דכיון דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ואין כאן המתנת מעות, ויכולים להוסיף על השכר. ורבא עצמו היה לוקח מהאריס באייר יותר ממה שאחרים לקחו בניסן, ואמר שאין בזה ריבית מפני שהאריס מרוויח מהקרקע יותר כשהקרקע ברשותו עד אייר ואינו בשכר המתנת המעות, והוצאת האריס לפני כן אינה כדין שהרי הקרקע משועבדת לאריס.

ע"ג: דין בית ממושכן שמכר אותו הבעלים-

רבא קנה מנכרי קרקע שהיתה משועבדת לרב מרי בר רחל, ואחרי שנה רב מרי שילם לרבא שכירות, דבסתם משכנתא אין הלוחה יכול לסלקו במשך שנה והיו כמכר במשך אותה שנה. ואמר לו רבא שאם היה יודע שהיא ממושכנת לא היה קונה, ומכאן ואילך ינהג עמו כדיניהם שאינם נוטלים שכר דירה עד ששילם הלוחה את חובו ואמר רבא שיכוף את הנכרי לשלם חובו. וכתבו התוס' שלא ניכה מהחוב מפני שהיה בטוח שהנכרי יפרע, או כדי להראות שהוא נותן שכר שלא יהיה נראה כריבית. עוד כתבו התוס' דצ"ל שרב מרי לא רצה לקנות שדה זו, דא"כ הרי יש בזה דינא דבר מצרא.

שיטת רש"י שרב מרי לא היה חושש מריבית שהרי רבא לא היה חייב לו (וחשש משום גזל), והתוס' כתבו שיש בזה אבק ריבית שרבא הניח לרב מרי לדור בבית משום המתנת המעות.

אדם שמישכן את ביתו ביד אחרים, יכול להקדיש או למכור את החלק שהוא יותר מהחוב, ובהקדש אסור לשוכר לדור בו לפי שההקדש מעורב בו, אלא ימכור הבית ויקח מה ששילם. תוס'.

תשלום מראש על יין- מותר לשלם מעות על יין

בתשרי ולבחור יין בטבת אע"פ שאם היו לוקחים יין בתשרי שמא היה מחמיץ, ונמצא שנוטלים יין טוב בשכר הקדמת המעות, ועדיין לא יצא השער, ואע"פ שיש לו אסור כיון שהיין רגיל להחמיץ ושמא כולו [שלו] החמיץ. וטעם ההתר משום דמעיקרא לא שילמו אלא על יין טוב, וחומץ מתחילתו הוא חומץ קלקולו בתוכו אלא שאינו ניכר.

תוספת שאינה ריבית- בני שנוותא היו נותנים

לרבינא יותר יין ממה שהיו צריכים לתת לו, ואין בזה משום ריבית אלא הוי מחילה כיון שעשו כך מדעתם בלי קציעה, ולא אמרו שעושים כך בגלל הקדמת המעות. וכתבו התוס' שדווקא אחרי הפרעון מותר, אבל לפני שפרע אסור אפי' אם אינו אומר שעושה כך בגלל המתנת המעות. ואף שהקרקע לא של המוכרים, מ"מ אין בקניית היין משום גזל אף שקרקע אינה נגזלת, דכיון שהם היו משלמים ממנה מס הרי היא כשלהם.

מותר לתפוס אנשים מישראל שאינם הגונים

ולהשתעבד בהם, דכתיב "לעולם בהם תעבודו ובאחיכם", אבל אם נוהג כשורה לא, דכתיב "ובאחיכם בני ישראל וכו'".

שליח שפשע וגרם הפסד למשלח- הנותן מעות

לחבירו כדי שיקנה לו יין ופשע ולא קנה, לרב חמא צריך לשלם לו כפי שאפשר להשיג יין בזול במקום שרגילים לקנות יין, ולרב אשי א"צ לשלם דאסמכתא לא קניא ואפי' אמר לו שאם לא יקנה ישלם לו אינו חייב. ואף שיכול האריס להתחייב "אם אובר ולא אעביד אשלם במיטבא" ושמן כמה היתה ראויה לעשות ונותן לו, שם זה תלוי בו משא"כ הכא שמא לא ימכרוהו לו. וכתבו התוס' דחשיב אינו בידו במחיר הזול כיון שהשער הזול אינו נמשך כ"כ, אבל באריס נחשב בידו שהרי יכול לקנות חיטים ביוקר. ואם שלח אותו לקנות יין מסוים אף לרב חמא א"צ לשלם, דשמא לא היו מתרצים למוכרו לו.

ע"ד. מתי הוי אסמכתא- שיטת רש"י (סנהדרין כ"ד:)

שאסמכתא היינו כשסומך על דבר שהוא בידו וחושב שלא

יגיע לידי חיוב, אבל משחק בקוביא שאינו תלוי בו לא הוי אסמכתא, אלא מספיקא גמר ומקני. ושיטת התוס' שאם התחייב על דבר שאינו גוזמא אלא שישלם מה שהפסיד לא הוי אסמכתא, ודבר שאינו בידו אף דלא הוי גוזמא הוי אסמכתא, אא"כ אינו בידו כלל. עוד כתבו התוס' שאם אינו מתכוון אלא שחבירו יאמין לו הוי אסמכתא, אבל אם מתכוון להקנות לא הוי אסמכתא.

ג' שנתנו מעות לאדם אחר כדי שיקנה עבורם דבר, והלך וקנה לאחד מהם, אם מעות שלשתם מעורבים קנו שלשתם, ואם צר וחתם מעות כל אחד בנפרד קנה אותו אחד שקנה עבורו.

קנין סיטומתא- סיטומתא היינו חותם שרושמים

התנוונים על חביות היין לומר שכל החביות הרשומות מכורות. לרב חביבא סיטומתא קונה לגמרי, ולרבנן קונה למי שפרע, ולהלכה קונה למי שפרע, ואם רגילים לקנות לגמרי שרגילים לרשום ע"מ שיקנה באותה רשימה כאילו משך קונה לגמרי ע"י הסיטומתא.

מה נקרא יש לו

שבאופן זה מותר לפסוק

אם הפירות שיש לו עדיין לא נגמרה מלאכתם, לשיטת רב אם הפירות מחוסרים ב' מלאכות מותר לפסוק אע"פ שלא יצא השער, ויכול לפסוק באיזה שער שירצה שהרי יש לו ומעכשיו הוא קניו לו אע"פ שלא משך, דאף באין לו הוי אבק ריבית מדרבנן, ולא גזרו חכמים בכהאי גוונא, אבל מחוסר שלש אסור דחשיב אין לו, ולשמואל אם מחוסר מלאכות שהם בידי אדם יכול לפסוק אפי' במחוסר מאה מלאכות, ובידי שמים אפי' מחוסר מלאכה אחת אינו פוסק דמי יימר דאתיא, וחשיב אין לו.

גדיש- לרב מותר לפסוק רק אחרי ששטחם

בחמה ויבשו, דאינו מחוסר אלא דישה וזריה. ולשמואל יכול לפסוק אע"פ שמחוסר זריה שהיא בידי שמים שצריך רוח שאינה מצויה, כיון שיכול לנפות בנפה.

עביט של ענבים- לרב מותר לפסוק רק אחרי

שהתחממו הענבים, דמחוסרים הכנסה לגת ודריכה, ואיירי במקום שהלוקח הוא מושך את היין לבור.

מעטן של זיתים- מותר לפסוק רק אחרי

שהתחממו הזיתים במעטן, (ואפי' לשמואל, משום שכימור הזיתים נחשב בידי שמים. תוס') דמחוסרים הכנסה לבית הבד ודריכה, ואיירי במקום שהלוקח הוא מושך את השמן לבור.

ביצים של יוצר- לרב מותר לפסוק אחרי שלפפם

שגלגל את הטיט לפי המידה ועשה להם בית קיבול ויבשם (ומ"מ נקראים ביצים מפני שהעפר מגובל עם המים), דמחוסרים הכנסה לכבשן וצירוף, ואיירי במקום שהלוקח מוציא את הקדירות מהכבשן. ואם יש לו עפר לרבי מאיר אסור לפסוק, ולרבי יוסי דווקא בעפר לבן שאינו מצוי, ואין מכניסים אותו אלא מגובל ועשוי ביצים, אבל בעפר שחור שהוא מצוי מותר לפסוק אע"פ שאין לו עפר דאע"פ שאין לו יש לאחרים. ואמימר פסק אחרי שהכניסו היוצרים

את העפר ועפר שחור היה, דס"ל כרבי יוסי, ואמנם כיון שבמקומו היה העפר יקר ולא מצוי, ממילא לפני הכנסת העפר חסר בסמיכות דעת של שניהם שמא לא ימצא עפר, ולא נתן אלא על הספק, וליכא מי שפרע.

מרש"י משמע שבעפר שחור מותר לפסוק אפי' על עפר, אבל התוס' כתבו שעפר הוא מחוסר ג' מלאכות ואסור לפי רב, ונסתפקו התוס' אם איירי דווקא כשיצא השער לביצים וחשיב כיש לו ביצים, או שאפי' בלי שער יכול לפסוק כיון שהם מצויות ויכול ללוותם מאחרים.

סיד- לרב מותר לפסוק אחרי ששיקעו בכבשן,

דמחוסר שריפה והוצאה, ואיירי במקום שהלוקח מפורר את האבנים. ולשמואל אם הם ראויים לשקעם בכבשן והכין את העצים והאבנים והכל בידו ואינו מחוסר אלא מלאכת השריפה מותר לפסוק אפי' עדיין לא שיקעם.

זבל- לת"ק מותר לפסוק עליו כל ימות השנה,

ולרבי יוסי מותר לפסוק רק אם יש לו, ולרבנן בימות החמה מותר אם אין לו כיון שיש לכולם זבל שכבר נרקב ונישוף בימות הגשמים, אבל בימות הגשמים אסור.

אם צריך לפסוק כשער הגבוה-

ע"ד: באופן שמותר פסיקה, יכול לפסוק שאם

יזולו הפירות יתן לו כשער הזול, וצריך להתנות כך במפורש אבל בסתמא מקבל לפי המחיר בשעת הפסיקה. ולר"י אם פסק בסתמא יכול לומר לו שיתן לו כפי שער הזול או שיחזיר לו מעותיו שהרי לא משך, וליכא אפי' מי שפרע דבסתמא דעתו על שער הזול (ולא חשיב שמעמיד מלוה על פירות, כיון שנותן המעות בתורת מקח).

ואמר רב פפא שלת"ק אם לא התנה במפורש אף שיכול לחזור בו מ"מ מקבל על עצמו מי שפרע, והיינו דת"ק היא דעת רבים דס"ל מעות אינם קונות, דאין לומר דת"ק כר"ש (מ"ד.) דס"ל דמעות קונות ורק המוכר תיקנו שיוכל לחזור בו ויקבל מי שפרע, אבל הלוקח אינו יכול לחזור בו, אבל לרבנן שגם הלוקח יכול לחזור בו ומקבל מי שפרע, כאן אין אפי' מי שפרע כיון שנשתנה השער, דאף ר"ש לא דיבר אלא בשער אחד כשלא השתנה השער, או שכשקנה ע"מ לקבל מיד ונשתנה ובתוך כך השתנה השער, דבזה לא פסק על דעת שער הזול, אבל אם השתנה השער לא ויכול הלוקח לחזור בו ומקבל מי שפרע, דאי לא נימא הכי על איזה אופן אמר ר"ש (מ"ח.) שיש מי שפרע.

אם המשלח חוזר בו אין על השליח מי שפרע שכיון שהמשלח חוזר בו מה בידו לעשות, ועל המשלח ג"כ אין מי שפרע דמצוי אמר ליה שהיה לו לפסוק כשער הגבוה, אא"כ הוא תגר ואינו שליח אלא הוא קונה ומוכר לחמיו.

סאה בסאה

מתי מותר לבעל השדה להלוות חיטים

לאריסו- מותר לבעל השדה להלוות לאריסו חיטים תמורת חיטים לצורך זריעת השדה, אבל לצורך אכילה אסור. ור"ג היה מחמיר על עצמו ליטול מאריסו כשער הזול בין הזולו בין הוקרו. ואם כבר ירד האריס לשדה לעבוד בה איזה עבודה הדין תלוי, שאם דרך אותו מקום שבעל השדה

נותן את הזרע וכאן השדה היתה טובה ושינה מהמנהג והטיל על הארץ לתת את הזרעים אסור להלוות חייטים לזרע, כיון שאינו יכול לסלקו מהשדה, וא"כ נתינת החייטים היא הלוואה ואסור, אבל אם דרך אותו מקום שהארץ נותן זרע א"כ יכול לסלקו עד שיתן זרע, ויכול להלוותו חייטים לזרע גם אחרי שירד לשדה, משום שנחשב מעכשיו שירד לארצותו ע"מ לקבל פחות חייטים כשיעור החייטים שנתן לו.

ע"ה. מה חייב להחזיר כשלוה סאה- מותר ללוות סאה ולקצוץ שישלם לו את דמיה כשער של עכשיו, ואפי' הוזלו חייטים ישלם כשער של עכשיו שהרי זה כמו שהלווה דמים. ואם הלוה בסתמא והוזלו החייטים נותן לו חייטים, ואם הוקרו החייטים נותן לו את דמיהם.

איסור הלוואת סאה בסאה- אסור להלוות כור חייטים ע"מ להחזירם לגורן שמא יתייקרו החייטים, ואע"פ שאז אין רגיל שיתייקרו. תוס'.

דין יש לו- מותר להלוות סאה בסאה עד שיבוא בנו או עד שימצא מפתח דסאה בסאה אסור מדרבנן, וביש לו לא גזרו. והלל אוסר ואין הלכה כדבריו. לרב הונא מותר ללוות רק כפי השיעור שיש לו, אבל לרב יצחק יכול ללוות כור אפי' אם יש לו סאה אחת, שאותה סאה עומדת נגד כל סאה מההלוואה, שהרי אינו מקנה אותה למלוה, וביד הלוה לאוכלה או למוכרה ולפרוע מחייטים אחרים, וא"כ כל סאה היא בהתר. וכתבו התוס' שהלכה כרב יצחק, ואולם דעת ריב"ן שאסור להלוות כור ביחד, אלא כל סאה בפני עצמה, או שיתן לו ביחד ויאמר לו שיקנה בזה אחר זה, והתוס' כתבו שא"צ לדקדק בזה ומותר ללוות הרבה בבת אחת.

דבר מועט- להלל אסור לאשה להלוות ככר לחברתה, וא"כ קוצצת שתחזיר לה דמים, אבל לחכמים מותר ללוות בלא לעשות מהככר דמים שלא החמירו לדקדק באיסור סאה בסאה כל כך.

וכן הדין בבני חבורה המקפידים זה על זה ואינם מוחלים על דבר מועט ומלווים במידה ומשקל ומנין, שלהלל עוברים משום ריבית אבל אם אין מקפידים מותר אף להלל, ומתני' בסתם בני אדם שמקפידים ואינם מוחלים אלא בגלל ההלוואה, (והזכיר בני חבורה כיון שבהם

מצוי המכשול לפי שרגילים תמיד ללות זה מזה ואין יכולים להזהר), ורבנן מתירים אף במקפידים דס"ל שמוחלים ולא נותנים בתורת ריבית, או דס"ל שלא החמירו באיסור סאה בסאה כ"כ לאסור אפי' ככרות.

וכן עוברים בשבתות ויו"ט **משום מידה ומשקל ומנין**, ואע"פ שמותר לומר לחנווני הרגיל אצלו תן לי עשרים אגוזים, היינו כשלא מקפיד אלא מודיעו כמה הוא צריך, אבל אם אומר שיקח גם הוא עשרים, אסור משום עובדין דחול כעין משא ומתן. או שאין האיסור אלא כשאומר שיראה כמה הוא לוקח ויטול גם הוא כך, וכעין זה אסור במידה ובמשקל. ולבה"ג האיסור הוא לצרף מה שלקח עכשיו למה שלקח קודם, כי אין דרך בעה"ב לדקדק בצמצום החשבונות כך, וכתבו התוס' שזה חומרא גדולה, ואינו אלא כשנותנים מנין זה בפרוטה דבלא זה חשבון המנין אינו שייך לדמים. ורשב"א שאוסר להזכיר סכום המקח היינו שלא יאמר לו מלא לי לפי שווי דינר, ואפי' לוקח ממנו שוה דינר ביחד אסור. תוס'. וי"מ שהאיסור מידה משקל ומנין הוא משום גזל, וא"א לומר כך.

וכן עוברים **משום לווים ופורעים ביו"ט** שמא יכתוב. שאין לומר לשון הלוואה ופריעה, אלא לשון שאלה וחזרה, ובני חבורה אינם רוצים לומר כך.

כמה דיני ריבית

תלמידי חכמים מותרים ללוות זה מזה בריבית, שכיון שיודעים שריבית אסורה נותנים לשם מתנה, ודווקא דבר מועט שהיו נותנים בלאו הכי, ודווקא ת"ח. תוס'.

בני ובני ביתו- י"א שמותר להלוות לבניו ולבני ביתו בריבית כדי להטעימם טעם ריבית שידעו כמה מצטער הנותנו ויבינו כמה עונשו גדול, ואינו נכון אלא אסור דילמא אתי למיסרך שיחמדו את הרווח.

מלאכה תמורת מלאכה- מותר להתחייב מלאכה ביום אחר תמורת מלאכה היום, ודווקא באותה מלאכה ובאותה תקופה ולא חוששים שיום אחד יהיה יותר ארוך מחבירו, אבל ניוכש ועידור אסור דפעמים זו קשה מזו, ומחזיר לו את המלאכה הקשה בשכר ההמתנה. וכן אסור לעשות ברביעה תמורת הגריד שימי רביעה קשים יותר למלאכה בשדות.

ע"ה: ריבית מוקדמת ומאוחרת- אסור לשלוח לחבירו מעות כשרוצה ללוות ולומר לו שהם

בשביל שילוהו. וכן אסור אחרי החזרת ההלוואה לשלוח לחבירו מעות ולומר לו שהם בגלל ההלוואה.

ריבית דברים- אסור ללוה לומר למלוה דע כי בא איש פלוני ממקום פלוני, ואם לא היה רגיל להקדים לו שלום אסור להקדים לו שלום דכתיב "כל דבר" אפי' דיבור אסור.

איסורי ריבית- המלוה עובר משום "לא תתן" על שעת ההלוואה, ומשום "אל תקח מאתו" על שעת פרעון, ומשום "לא תהיה לו כנושה כשתובעו ודוחקו, ומשום "לא תשימון" על פיסוק התנאי, ומשום "לפני עוור" שמכשיל את הלווה. והלווה עובר משום "לא תשיך", ומשום "לא אחיך לא תשיך", ומשום "לפני עוור". והערב והעדים עוברים משום "לא תשימון", ואם לא היה מלוה בלי ערב ועדים עוברים גם על "לפני עוור". ולחכמים גם הסופר עובר.

איסורים נוספים השייכים בהלוואה-

אסור למלוה לעבור לפני הלוה משום לא תהיה לו כנושה שלא יראה בעיניו כנושה ויבוש, והעובר לפניו כאילו דנו בשני דינים.

המלוה שלא בעדים עובר משום "לפני עוור" שעולה על רוחו של לוה לכפור, ולר"ל גורם קללה לעצמו שכשתובע והלוה כופר הכל מקללים אותו, ואף לת"ח צריך להלוות בעדים כיון דטריד בגירסיה.

מלוי בריבית מפסידים יותר ממה שהרויחו שנכסיהם מתמוטטים לעולם, ומשימים משה חכם לישנא מעליא ותורתו אמת, שאומרים שאם היה יודע כמה מרויחים מזה לא היה כותבו.

ג' צועקים ואינם נענים- שצועקים בבי"ד של מטה ואינם נענים מפני שגרמו לעצמם, המלוה מעות שלא בעדים, ומי שאשתו מושלת עליו, והקונה אדון לעצמו- י"מ שתולה נכסיו בנכרי שלא להשביע עצמו, ופעמים הנכרי שומע ומעמיד עדים ותובעו בדיניהם. וי"מ שכותב נכסיו לבניו בחייו, וי"מ שרע לו בעיר אחת ואינו הולך לעיר אחרת.

חדש

גיתן להשיג שוב את הסט תמצית הש"ס (ללא תוס', ורש"י חלקי) על כל הש"ס במחיר 100 ₪.

בנוסף יצאו לאור מהדש כל חוברות תמצית משנה ברורה, 6 חלקים 66 חוברות. עלות חוברת 10 ₪ סט 50 ₪.

כמו כן גיתן להשיג את סיכומי תמצית ההלכה (עם טור וב"י שו"ע וגו' כ), על הלכות שבת, מועדים ונדה.

וכן יצאו לאור חוברות תמצית הש"ס (גפ"ת) על מסכתות שבת, ב"ק, ב"מ. לפרטים 052-7692282

קיבלת תועלת מהגליון? באפשרותך לזכות לומדים נוספים, גיתן לתרום ב'גדרים פלוס' קופת 'תמצית'

מבחני 'לדעת'

מבחן שבועי על דף היומי ומשנה ברורה הפץ היים ואהבת חסד

גיתן לעשות את המבחנים מיום שישי עד יום שלישי בשעה 7:00 בבוקר:

- בטלפון 0737-289-669

- במייל 7692282@gmail.com

- בגדרים פלוס קופת לדעת.

הגרלות: בכל שבוע על 500 ₪ במזומן,

זיכוי 400 ₪ ברשת 'יפה גוף', 101 זוכים

בזיכוי 100 ₪ ברשת 'יפה גוף'.

סיכומי 'תמצית'

גיתן להשיג את גליונות סיכומי תמצית החודשיים על הדף היומי / משנה ברורה ומוסר (לפי סדר הדף היומי בהלכה).

- בנקודות ההפצה

- במייל 7692282@gmail.com

- בפקס 0799-414144

בנוסף גיתן לקבל במייל סיכומים על כל מסכתות הש"ס, ועל כל המשנה ברורה, ועל תנ"ך וספרי מוסר, או סיכומים לפי סדר הלימוד של: העמוד היומי, חוברת ש"ס, קנין ירושלמי, דף הכולל, קנין הלכה, תרי דף, אורייתא, אהבת שלום, ומפעל הש"ס. הסיכומים מיועדים לחזרה בלבד ואין לסמוך להלכה. לרגל תחילת לימוד גיתן לקבל במייל חינם או לרכוש (במחיר 10 ₪) חוברת תמצית הש"ס (גפ"ת) על כל מסכת שבת.